

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI SOLIQ TIZIMI VA UNING SHAKLLANISH TAMOYILLARI

Turayev Alijon Akmalovich

Samarqand Iqtisodiyot va servis instituti (Phd) dotsent

Abduraxmonova Mashhura Nurulla qizi

SamISI Buxgalteriya hisobi va menejment

fakulteti 2-kurs BH-524- guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi, uning tarkibiy tuzilishi hamda shakllanishiga asos bo'lgan tamoyillar yoritilgan. Annotatsiyada soliq tizimining davlat moliyasidagi o'rni, soliqlarning iqtisodiy jarayonlarni tartibga solishdagi ahamiyati va soliq islohotlarining milliy iqtisodiyotga ta'siri qisqa bayon qilingan. Ushbu annotatsiya mavzuning nazariy asoslari va amaliy ahamiyatini qisqa, lo'nda va ilmiy uslubda aks ettiradi.

Kalit so'zlar: Soliq tizimi, yig'imlar, bojlar, majburiy to'lovlar, soliq tamoyillari, soliq nazorati, soliq turlari, byudjet darajalari, soliq nazorati shakllari, soliq subyektlari, qo'shilgan qiymat solig'i, aksiz solig'i, foyda solig'i, daromad solig'i, yer solig'i, mol-mulk solig'i, ijtimoiy soliq, maxsus soliq rejimlari, aylanmadan olingan soliq, to'g'ri va egri soliqlar.

Kirish.

Soliq tizimi haqida tushuncha va uning mohiyati

Yuridik va jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlar, yig'imlar, bojlar va boshqa majburiy to'lovlar hamda ularning tuzilish tamoyillari, usullari, soliq nazoratining yig'indisi soliq tizimini tashkil etadi. Bu ta'rif soliq tizimini keng ma'noda tushunishdir. Soliq qonunchiligida soliq tizimi tor ma'noda talqin qilinib, bir xil mohiyatga ega bo'lgan va markazlashgan pul fondini tashkil etadigan soliq, yig'im, boj va boshqa majburiy to'lovlarning yig'indisi soliq tizimi deb ataladi. Soliq tizimiga nisbatan bunday yondashuv ayrim adabiyotlarda ham keltirilganligini ta'kidlash o'rinli. Qayd etilgan ta'rifda soliq va yig'imlar yagona mohiyat, ya'ni majburiy xarakterga ega bo'lgan munosabat va ularning bir-biri bilan bog'liqligi va nihoyat byudjetga tushishligini ko'rsatadi. Bu O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi mazmuniga mos keladi.

Soliqlar bo'yicha izlanishlar olib borgan ayrim mualliflarning soliq tizimiga yondashuvi boshqacha. Soliq tizimiga, xususan, soliqlar yoki ularga tenglashtirilgan to'lovlar tizimi (majmui) sifatida qarash mumkin emas. Soliq solishning muhim shart-sharoitlariga quyidagilar kiradi: soliqlarni belgilash va amalga kiritish tartibi, soliqlarning turlari, ularni byudjet darajalari o'rtasida taqsimlash tartibi, soliq nazoratini amalga oshirish shakllari va uslublari, soliq to'lovchilarning huquqlari, majburiyatlari, ular manfaatlarini himoya qilish usullari soliq munosabatlari ishtirokchilarining javobgarligi va shu bilan birga ushbu elementlar soliq tizimining tarkibiy unsurlari ekanligini

ta'kidlaydi va soliq tizimi deganda ana shu elementlarning majmuasidan iborat bo'lgan va ular o'rtasidagi munosabatlar majmuasidan kelib chiqib ifodalash mumkin.

Soliqlarning va yig'implarning turlari

O'zbekiston Respublikasi hududida quyidagi soliqlar belgilanadi:

- 1) qo'shilgan qiymat solig'i;
- 2) aksiz solig'i;
- 3) foyda solig'i;
- 4) jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i;
- 5) yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq;
- 6) foydali qazilmalarni qazib olganlik uchun maxsus renta solig'i;
- 7) suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq;
- 8) mol-mulk solig'i;
- 9) yer solig'i;
- 10) ijtimoiy soliq.

Soliqlarning iqtisodiy mohiyatiga ko'ra bo'linish

Soliqlar iqtisodiy mohiyatiga, to'lovchi bilan davlatning o'zaro munosabatlariga bevosita yoki bilvosita bog'liqligiga ko'ra to'g'ri va egri soliqlarga bo'linadi. To'g'ri soliqlar to'g'ridan-to'g'ri daromadga va mol-mulkka qaratiladi (soliqqa tortishning bevosita shakli). Tovarining bahosida to'lanadigan yoki tarifga kiritiladigan tovarlar va xizmatlardan olinadigan soliqlar egri soliqlarga kiradi. Tovar va xizmatlarning egasi ularni sotishda soliq summalarini olib, ularni davlatga o'tkazadi.

Hozirgi kunda mamlakatimizda amal qilayotgan to'g'ri va egri soliqlar tarkibiga quyidagi soliqlar kiradi.

O'zbekiston Respublikasi hududida to'g'ri va egri soliqlar tarkibi

To'g'ri soliqlar	Egri soliqlar
1. Foyda solig'i 2. Jismoniy shaxslardan olinadigan daromad solig'i 3. Yer solig'i 4. Mol-mulk solig'i 5. Yer qa'ridan foydalanganlik uchun soliq 6. Suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq 7. Ijtimoiy soliq.	1. Qo'shilgan qiymat solig'i 2. Aksiz solig'i

Xulosa.

Soliq tizimi murakkab iqtisodiy jarayon bo'lib, u soliqlar va yig'implar, davlatni soliq siyosati, soliq mexanizmi va soliqqa oid ilmiy tadqiqot jarayonlarini o'zaro bog'liqligi va yaxlitligidan iborat bo'lib, uni tarkibiy va mohiyati jihatidan oborotdan olinishiga qarab,

iqtisodiy mohiyatiga ko'ra, paydo bo'lish manbaiga hamda byudjetga tushish jarayoniga qarab turkumlanadi.

Soliq tizimining asosi bo'lgan soliqlar o'ziga xos xususiyatlariga, bir qator belgilariga ko'ra guruhlanadi. Soliqlarning guruhlanishi ularning ob'ektiga, xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyaviy faoliyatiga ta'sir etishiga, undirilish usullari, paydo bo'lishiga (sub'ektiga), byudjetga yo'naltirilishiga va boshqa belgilariga ko'ra ularning tasniflanishidir.

Soliq munosabatlari mavjud bo'lishining asosiy shartlaridan biri davlatning mavjudligi bo'lsa, ikkinchi sharti soliqlarni to'lashga qobil bo'lgan soliq to'lovchilarning mavjudligidir. O'zbekiston soliqlar tizimi manbaiga qarab soliqlar yuridik va jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlarga ajratiladi.

O'zbekiston Respublikasi soliq tizimi doimiy takomillashib, xalqaro tajriba va milliy iqtisodiy sharoitlarni hisobga olgan holda rivojlanmoqda. Shu bois, soliq siyosatini samarali yuritish, soliqlarni o'z vaqtida va to'liq yig'ish hamda qonuniy asosda soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish davlatning moliyaviy mustaqilligini mustahkamlash va iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston Respublikasi soliq tizimi mamlakat iqtisodiy barqarorligi, byudjet mablag'larini shakllantirish va ijtimoiy rivojlanishni ta'minlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi va uning samaradorligini oshirish doimiy e'tibor talab etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Tuxliyev B.K., Agzamov A.T. - Soliqlar va soliqqa tortish Toshkent-2022
2. O'zbekiston Respublikasi soliq kodeksi 2025
3. Abdurahmonov, S. Soliq tizimi va uning tamoyillari. Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
4. Karimov, B. Davlat moliyasi va soliqlar. Toshkent: "Finance Press", 2019.
5. Abdullayev, R. Soliq siyosati va byudjet tizimi. Toshkent, 2021.